

SZABADKAI VANDA

ÓVODA-ISKOLA ÁTMENET: NÉZETEK ÉS GYAKORLATOK AZ ÓVODAPEDAGÓGUSOK, A TANÍTÓK ÉS A SZÜLŐK SZEMSZÖGÉBŐL

Bevezetés

Az utóbbi évtizedekben jelentőségéből kifolyóan egyre nagyobb figyelem irányul a kora gyermekkori nevelésre és fejlesztésre, ezáltal pedig az oktatás kezdő szakaszára (Podráczky, 2015; Józsa és mtsai, 2019). A különböző kutatások eredményei rámutattak arra, hogy az első iskolai évek meghatározóak a későbbi tanulás szempontjából, a sikeres iskolakezdés pedig nagymértékben függ az óvoda-iskola átmenet milyenségétől (Nagy, 2020). A témában így jelentősége miatt napjainkra már számtalan cikk és tanulmány született, a hazai kutatásoknak köszönhetően pedig több sikeres szakmai megoldásról is tudunk, a folyamat segítésére mégis általános érvényű megoldás, illetve áttörő, széles körben elterjedt gyakorlat (Kovácsné Bakosi, 2010). Bár az elmúlt években – mind a jogi, mind a tartalmi szabályozás területét nézve – pozitív elmozdulás tapasztalható az óvoda és az iskola kezdő szakasza pedagógiai munkájának közelítésében, az intézmények dokumentumaiban pedig egyre inkább megtalálhatók a zökkenőmentes iskolakezdésre és az óvoda-iskola átmenet problémáinak megoldására vonatkozó tartalmi elemek, az iskolakezdés mégsem igazodik teljes mértékben a gyermekek életkori jellemzőihez (Szabó, 2005). A próbálkozások ellenére sok esetben még mindig gondot okoz az óvoda és az iskola módszertanának összehangolása, valamint az átmenet során a két intézmény kompetenciájának és feladatkörének meghatározása (Szabó, 2005); a folyamat zökkenőmentességét pedig a gyakorlatban az is megnehezíti, hogy az átmenettel kapcsolatos nézetek elméleti szinten sem egységesek (Bakonyi, 2016).

A nemzetközi szakirodalomban éppen ezért igen nagy figyelem irányul az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők óvoda-iskola átmenettel kapcsolatos nézeteinek feltárására (például Correia–Marques–Pinto, 2016; Dockett–Perry, 2010; Chan, 2008), a megszerzett információk felhasználásával ugyanis nagyban megsegíthető az óvoda-iskola átmenet (Gyurcsik, 2020). Hazánkban azonban a téma ezen aspektusa jelentősége ellenére csak kevésbé kutatott; a szülők óvoda-iskola átmenettel kapcsolatos véleményét pedig tudomásunk szerint Magyarországon részletesen még nem tárták fel. Vizsgálatunk középpontjába

így ezen információk tükrében az előbb felvázolt kérdéskört helyeztük. Kutatómunkánk során fő célként a szülők, az óvodapedagógusok és a tanítók óvoda-iskola átmenettel kapcsolatos nézeteinek megismerését és az általuk az átmenet megsegítésére alkalmazott módszerek és gyakorlatok feltárását tűztük ki.

Az óvoda-iskola átmenet kérdései

Az óvoda-iskola átmenet témaköre régóta a pedagógiai kutatások egyik fontos területét képezi. A beiskolázással és az iskolakezdéssel kapcsolatos kérdések hazánkban már az 1970-es években, az óvodáztatás kiszélesedésével együtt megjelentek; az iskolakezdés körüli gyermekek fejlettségi jellemzőiről és az 5-7 éves korosztály fejlődését befolyásoló tényezőkről azonban ebben az időszakban még csak kis számban álltak rendelkezésre tudományos eredmények. A hiánypótló munkát az 1970-es évek elején Nagy József kezdte meg, aki az óvodáskori és a kisiskoláskori pedagógia problémáit részletesen elemző munkáival számos olyan kutatás elindításához járult hozzá, melyek eredményei a következő évtizedekben gyökeresen megújították a koragyermekkorai fejlődésről alkotott képet és a hozzá kapcsolódó pedagógiai gyakorlatokat (Józsa, 2016).

A 70-es évek óta több kutatás is bebizonyította, hogy az iskola első éveinek meghatározó szerepe van a későbbi életpálya szempontjából, a sikeres iskolakezdés pedig nagymértékben függ az iskolaérettségtől és az óvoda-iskola átmenet milyenségétől (Nagy, 2008). Az elmúlt évtizedekben ennek következtében mind hazai, mind nemzetközi szinten egyre nagyobb kutatói figyelem irányult a sikeres iskolakezdést befolyásoló tényezők és az új intézménybe való beilleszkedést segítő gyakorlatok vizsgálatára. Az eredmények hozzájárultak – az életkori alapelvek mellett – a gyermekek fejlettségi szintjét is figyelembe vevő rugalmas beiskolázás létrejöttéhez, ami nagyban csökkentette az iskolába kerülő gyermekek közötti szélsőséges egyéni különbségeket, ezáltal a tanulásban és a beilleszkedésben jelentkező kudarokat és nehézségeket (Józsa, 2016). A különféle szakirodalmakban és szabályozó dokumentumokban emellett egyre nagyobb szerepet kapott a gyermekközpontúság, és egyre inkább előtérbe kerültek a gyermekek egyéni és életkori sajátosságait figyelembe vevő gyakorlatok és módszerek (Kovácsné Bakosi, 2010). Látható tehát, hogy a törvényi háttér nagy hangsúlyt fektet a gyengéd óvoda-iskola átmenet megvalósítására, a gyakorlatban azonban ez gyakran sem a gyermekek, sem pedig családjuk számára nem teljesen szorongásmentes időszak. Az iskolába kerülve a gyerekeknek számos új kihívással – pl.: új környezet, új felnőttek, új osztálytársak, új szabályokhoz, új elvárásokhoz való alkalmazkodás, megváltozott alaptevékenység stb. – kell megbirkózniuk; a próbálkozások ellenére pedig a gyakorlatban sok esetben még

mindig gondot okoz az óvoda és az iskola módszertanának összehangolása, valamint az átmenet során a két intézmény kompetenciájának és feladatkörének meghatározása (Szabó 2005). Ennek következtében gyakran előfordul, hogy a gyakorlatban „*sem az óvoda, sem pedig az iskola nem tudja a kívánt gyermekközpontúságot érvényesíteni*” (Kovácsné Bakosi, 2010: 53), holott a problémák megoldásának egyik kulcsa a gyerekekről való azonos gondolkodás és az 5-7 éves korosztály tényleges pszichikus fejlettségéhez igazodó módszerek alkalmazása lenne (Bakonyi–Karczewicz, 2016).

Az óvoda-iskola átmenetet a mai szakirodalmak elsősorban folyamatként értelmezik, mely az óvodában kezdődik, és az iskolai szocializációval az új intézményben ér véget (például Páli, 1978; Vojnitsné Kereszty–Zilahiné Gál, 2008; Bakonyi–Karczewicz, 2016; Kovácsné Bakosi, 2010). Az átmenet során központi szerepet játszik az iskolaérettség és annak eldöntése, hogy a gyermek kellőképp felkészült-e az iskolai élet megkezdésére. A Diagnosztikus fejlődésvizsgáló és kritériumorientált fejlesztő rendszer tesztjeivel végzett kutatások azonban kimutatták, hogy „*az iskolát megkezdő gyermekek ötöde nem éri el az iskolai tanuláshoz szükséges optimális fejlettségi szintet*” (Gyurcsik, 2020: 189–190), így számukra plusznehézségekkel jár az iskolai tanulás megkezdése.

Az empirikus vizsgálat bemutatása

Célok

Kutatásunk célja az óvoda-iskola átmenet folyamatában érintett óvodapedagógusok, tanítók és szülők óvoda-iskola átmenettel kapcsolatos nézeteinek és gyakorlatainak megismerése volt. Vizsgálatunk során szerettünk volna minél részletesebb képet kapni arról, hogy a folyamatban érintett pedagógusok és szülők hogyan látják az átmenet során megjelenő nehézségeket, milyen képességeket, készségeket és tulajdonságokat tartanak a sikeres iskolakezdés szempontjából a leglényegesebbnek; hogyan látják az átmenet során jelentkező problémák megoldására szolgáló lehetőségeket, illetve a felmerülő nehézségek megoldására milyen gyakorlatokat alkalmaznak és ismernek. Vizsgálatunk során ennek érdekében kvantitatív és kvalitatív módszereket is alkalmaztunk.

Kvalitatív vizsgálat

Nagy mintán végzett kvantitatív vizsgálatunk előtt a kutatás problémakörének és hipotéziseinek pontosabb körülhatárolása céljából óvodapedagógusok és tanítók részvételével félig strukturált interjúkat készítettünk.

Vizsgálati minta és módszer

Interjú vizsgálatunkban 3 óvodapedagógus és 3 tanító vett részt. A minta kiválasztása kényelmi mintavétellel történt. A mintába került óvodapedagógusok és tanítók közül 1-1 falusi, 1-1 kisvárosi és 1-1 pedig vármegyeszékhelyi intézményben dolgozik.

Az interjúkat 2021 szeptemberében, személyenként kb. 30-40 perc alatt, hangfelvételre rögzítve vettük fel. Az interjúalanyok kikérdezése négy esetben online videóhívás formájában, két esetben pedig személyes keretek közt történt.

Vizsgálati eszközök

Vizsgálati eszközként az óvodapedagógusok részére egy 25, tanítók részére pedig egy 20 kérdésből álló félig strukturált interjút állítottunk össze. Az interjú felépítése hasonló volt, kérdéseik 5 témakör köré csoportosultak. Az interjúban szereplő kérdések első része mindkét esetben a pedagógusok óvoda-iskola átmenet értelmezését, második része az óvoda-iskola átmenet során jelentkező nehézségeket és problémákat, harmadik része a pedagógusok által az óvoda-iskola átmenet megsegítésére alkalmazott gyakorlatokat és módszereket, negyedik része a szülők, az óvodapedagógusok és a tanítók között az óvoda-iskola átmenet terén megvalósuló együttműködést és kapcsolattartást, utolsó része pedig a pedagógusok által az átmenet során jelentkező nehézségek megoldásaként azonosított lehetőségeket vizsgálta.

Interjú eredmények

Az interjú eredményeiből a vizsgált témaköröknek megfelelően 5 fő állítás rajzolódott ki.

A pedagógusok értelmezése kapcsán látható volt, hogy az óvodapedagógusok és a tanítók átmenetértelmezése nem minden esetben megegyező. Az iskola kezdő szakasza – mint a folyamat szerves része – csak egy óvodapedagógus válaszában jelent meg az átmenet időkereteinek behatárolása során. A tanítók ezzel szemben az óvoda-iskola átmenet kezdetének idejét mind óvodáskorra tették, a folyamat tartalmának meghatározása során pedig az iskola kezdő szakaszának feladatai mellett az óvoda iskolára való felkészítésének szerepét, illetve az óvoda és az iskola által szervezett átmenetsegítő programok jelentőségét is kiemelték.

Az átmenet során jelentkező nehézségeket érintő kérdések kapcsán kiderült, hogy az óvodapedagógusok és a tanítók hasonlóan látják az óvoda-iskola átmenet során jelentkező problémák egy részét. A megváltozott alaptervekenységet, az óvoda és az iskola közötti módszertani, szervezeti és tevékenységbeli különbségeket, az óvodaitól eltérő életritmust és a megváltozott napirendet, a kötött tanmenetet és a feszített tanulási tempót, a nem megfelelő szülői hozzáállásból származó gondokat mindkét pedagóguscsoport tagjai az átmenet során jelentkező problémák forrásai közé sorolták. Előfordultak azonban olyan problémák, melyeket válaszaikban csak az óvodapedagógusok, illetve csak a tanítók említettek. Ilyen

volt az óvodapedagógusok részéről a frontális tanítási módszerek alkalmazása, a változatos módszerek hiánya, az esetlegesen nem megfelelő iskolai légkör vagy a tanítók túlzott elvárása, míg a tanítók az új környezethez és az új szabályokhoz, a kötöttebb viselkedési elvárásokhoz való alkalmazkodást, bizonyos alapvető magatartási szabályok hiányát, a verbális utasítások megértésének nehézségét, a folyamatos teljesítményhelyzetet, illetve egyes gyermekeknél bizonyos szociális és érzelmi területek éretlenségét említették.

A pedagógusok által az óvoda-iskola átmenet megsegítésére alkalmazott gyakorlatok és módszerek kapcsán látható volt, hogy mind az óvodapedagógusok, mind a tanítók igyekeznek az óvoda-iskola átmenetet különféle módszerek és jó gyakorlatok alkalmazásával megkönnyíteni. Az óvodapedagógusok az átmenet megsegítése során elsősorban a gyermekek folyamatos, sokoldalú, egyéni és életkori sajátosságaikhoz igazodó, játékos tevékenységek keretében megvalósuló mindennapos fejlesztésére koncentrálnak, nagy hangsúlyt fektetnek az iskolakezdéshez szükséges készségek és képességek változatos módszerekkel történő differenciált fejlesztésére, valamint kiemelt jelentőséget tulajdonítanak a pedagógusok és a szülők közötti folyamatos kapcsolattartásnak és együttműködésnek és a gyermekek fejlődésének nyomon követésének. A tanítók az iskolakezdést nyugodt, vidám légkör megteremtésével, bizonyos óvodai szokások iskolai tevékenységrendszerbe való átvételével, az óvodaihoz hasonló iskolai környezet kialakításával, az óraszervezés rugalmassá tételével, valamint minél több játékos, interaktív, a gyermekek egyéni és életkori sajátosságaihoz igazodó feladattal próbálják megkönnyíteni. Volt, aki a gyermekekkel való kommunikáció és a tapasztalatszerzés lehetőségének biztosítását, a csoportmunka és a differenciálás elemiségét vagy a gyermekek személyiségének megismerését, képességeik femérését, majd ezt követően a tanulászervezés során a differenciálás és az egyéni bánásmód alkalmazását is kiemelte.

Elmondható, hogy az óvoda-iskola átmenet terén megvalósuló kapcsolattartást és együttműködést az óvodapedagógusok és a tanítók egyaránt fontosnak tartják, az átmenetet az óvodákban és az iskolákban is számtalan programmal és tájékoztatóval próbálják segíteni. Az óvodapedagógusok szülői értekezletek és fogadóórák keretében rendszeresen tájékoztatják a szülőket gyermekük fejlettségéről, az iskolaérettséggel és az iskolakezdéssel kapcsolatos legfontosabb információkról, jellemzők a leendő első osztályos tanítók részvételével megrendezett óvodai szülői értekezletek, az iskolai nyílt napok és a tanítók által szervezett sulivárázó szülői értekezletek. Gyakoriak emellett az óvoda és az iskola által szervezett gyermekeknek szóló közös programok és a pedagógusok általi kölcsönös intézménylátogatások. A kapcsolattartás és az együttműködés az esetek többségében az óvodapedagógusok és a tanítók között is jól megvalósul, az érintett pedagógusok ezeken a helyeken tájékoztatják egymást az iskolába kerülő vagy éppen már iskolás gyermekek fejlődéséről.

Az átmenet során jelentkező problémák megoldási lehetőségei kapcsán kirajzolódott, hogy az óvodapedagógusok és a tanítók eltérően látják az átmenet problémáinak

megoldására szolgáló lehetőségek egy részét. Míg egymás átmenettel kapcsolatos feladatainak meghatározása során az óvodapedagógusok és a tanítók hasonló válaszokat fogalmaztak meg az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők feladatait illetően, addig az óvoda és az iskola között meglévő módszertani különbségek csökkentése érdekében végzett tevékenységek terén véleményeik már eltérőek voltak. Míg az óvodapedagógusok nagy része szerint az iskolának kellene közelíteni az óvoda szemléletéhez és módszertanához, addig a tanítók többsége kötelező óvodai foglalkozások meglétét hiányolja a probléma megoldása érdekében.

Hipotézisek

A szekunder forrásokra és kvalitatív vizsgálatunk eredményeire alapozva nagy mintán végzett kvantitatív kutatásunkhoz hat hipotézist állítottunk fel:

1. Feltételezzük, hogy az óvodapedagógusok és a tanítók hasonlóan látják az átmenet során jelentkező főbb nehézségeket, problémákat.
2. Feltételezzük, hogy a szülők többsége nincs tisztában azzal, hogy milyen képességek, készségek szükségesek gyermekük sikeres iskolakezdéséhez.
3. Feltételezzük, hogy az átmenet során a tanítók igyekeznek egyre inkább a gyermekközpontú szemléletmódot érvényesíteni, a szülők egy része azonban különféle okokból kifolyólag nagy elvárásokat támaszt gyermekeik tanulási képességeivel és önfegyelmével szemben.
4. Feltételezzük, hogy
 - » a szülők, az óvodapedagógusok és a tanítók egyetértenek abban, hogy az óvoda-iskola átmenet sikeressége nagyban függ a három fél megfelelő mértékű kapcsolattartásától, együttműködésétől;
 - » az átmenetet érintő kapcsolattartás formáját, milyenségét azonban az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők nem minden esetben tartják megfelelőnek.
5. Feltételezzük, hogy mind az óvodapedagógusok, mind a tanítók ismernek működő jó gyakorlatokat az átmenet megsegítésére, vagy igyekeznek saját intézményükben kialakítani valamilyen együttműködést az óvoda és az iskola között.
6. Feltételezzük, hogy az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők eltérően látják az óvoda-iskola átmenet problémáinak megoldására szolgáló lehetőségeket.

Kvantitatív vizsgálat

Vizsgálati minta és módszer

Kérdőíves vizsgálatunk magyarországi óvodapedagógusok, tanítók és 1., illetve 2. osztályos gyermekeket nevelő szülők mintáján készült. A mintavétel országos szinten történt; mintavételünk során önkényes kiválasztásos és hólabda módszert alkalmaztunk. Az óvodapedagógusoknak, tanítóknak és szülőknek szóló online kérdőívünket 2022. január 26-án óvodapedagógusok, tanítók és szülők facebookos csoportjaiban tettük közzé, illetve kérdőívünk terjesztésére emellett több, a témában érintett személyt is felkértünk. Az így kapott mintánk alapsokaságra nézve nem reprezentatív, kutatásunk következtetései így csak saját mintánkra érvényesek. Az online adatgyűjtés 2022. február 16-ig zajlott, kérdőívünkre ez idő alatt 168 óvodapedagógustól, 165 tanítótól és 137 szülőtől érkezett válasz. A kérdőívekre az óvodapedagógusok és a tanítók esetében minden vármegyéből érkezett válasz. A legtöbb kitöltő mindkét esetben Pest vármegyéből érkezett. Településtípust nézve kérdőívünket az óvodapedagógusok (44,6%), tanítók (39,4%) közül legtöbben városokból, míg a szülők (29,2%) közül falvakból töltötték ki. A tanítók között 90% volt azok aránya, akik már legalább kétszer tanítottak első osztályban. A szülők legtöbbször a legmagasabb iskolai végzettséget tekintve egyetemi diplomával (26,3%), főiskolai diplomával (29,9%) vagy érettségivel (20,4%) rendelkeznek.

Vizsgálati eszközök

Vizsgálati eszközként az óvodapedagógusok részére egy 27, a tanítók részére egy 30, a szülők részére pedig egy 28 kérdésből álló online kérdőívet állítottunk össze. A kérdések közt mindhárom kérdőív esetében nyílt, félig zárt és zárt kérdések szerepeltek, a zárt kérdéseken belül az alternatív és a feleletválasztós kérdések, illetve a deskriptív skálák voltak jellemzők. A kérdések mindhárom kérdőív esetében ugyanazon 4 témakör köré csoportosultak: első részük az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők által az óvoda-iskola átmenet során azonosított problémákat és nehézségeket; második részük a pedagógusok és a szülők által az átmenet megsegítésére használt gyakorlatokat és módszereket, harmadik részük az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők közt az óvoda-iskola átmenet terén megvalósuló együttműködést és kapcsolattartást, negyedik részük pedig a felek által az átmenet során jelentkező nehézségek megoldására azonosított lehetőségeket és az egymásnak tulajdonított feladatokat vizsgálta. A kérdőívek eredményeinek értékeléséhez a Microsoft Excel és az SPSS programokat használtuk.

Kérdőíves eredmények

Kérdőívünk eredményeit a kérdések által vizsgált témáknak megfelelően elemzésünkben négy témakör köré csoportosítva mutatjuk be.

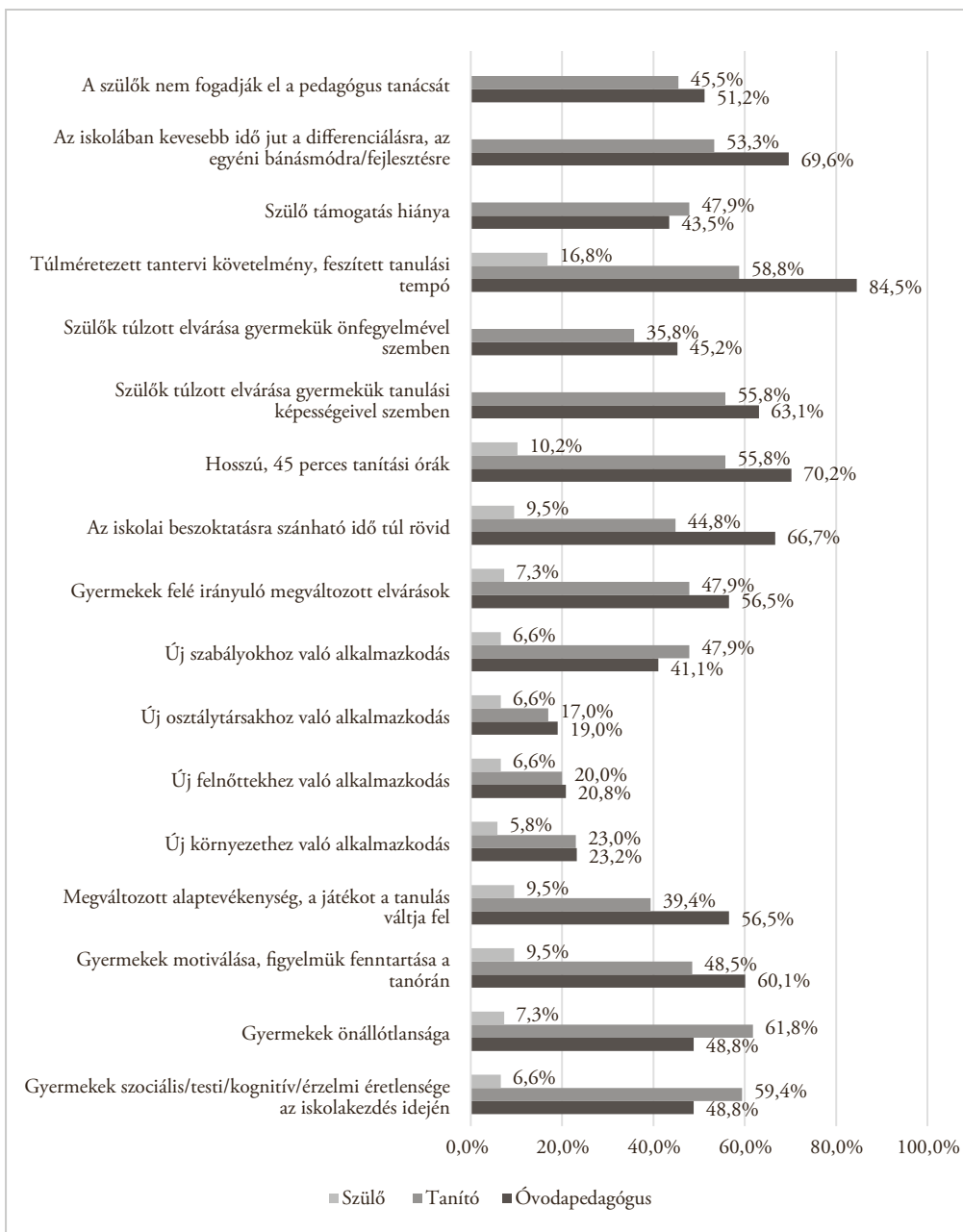
Az óvoda-iskola átmenet során az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők által azonosított problémák, nehézségek

Vizsgálatunk első részének eredményeiből kiderült, hogy az óvoda-iskola átmenet folyamatát az óvodapedagógusok csupán 30,4%-a, a tanítók 27,9%-a tartja zökkenőmentesnek, az óvodapedagógusok 27,4%-a, illetve a tanítók 24,8%-a viszont inkább tartja a folyamatot nehézségekkel telinek. A szülők ezzel szemben 75,2%-ban úgy érzékelték, hogy az óvoda-iskola átmenet gyermekük számára egyáltalán nem vagy csak kismértékben okozott gondot, és csak 12,4% tartotta ezt a folyamatot nehézségekkel telinek.

Az óvoda-iskola átmenet során megjelenő problémák és nehézségek mértékét vizsgálva láthattuk, hogy az óvodapedagógusok és a tanítók hasonlóan látják az átmenet során jelentkező problémákat és azok mértékének nagy részét: az új környezethez, az új felnőttekhez, az új osztálytársakhoz és az új szabályokhoz való alkalmazkodást, az iskolakezdést követően a gyermekek felé irányuló megváltozott elvárásokat, a szülők gyermekük tanulási képességeivel és önfegyelmével szemben támasztott túlzott elvárásait, a megfelelő szülői támogatás, valamint a szülők pedagógusokkal történő együttműködésének hiányát mind az óvodapedagógusok, mind a tanítók közel azonos arányban sorolták az átmenetet kisebb vagy nagyobb mértékben megnehezítő tényezők közé.

A pedagógusok válaszai azonban nem minden esetben voltak egységesek. Az átmenet során legnagyobb nehézségeket okozó tényezők közt az óvodapedagógusok első három helyen a túlméretezett tantervi követelményeket és a feszített tanulási tempót (84,5%), a hosszú, 45 perces tanítási órákat (70,2%), illetve az iskolában a differenciálásra és az egyéni fejlesztésre jutó kevesebb időt (69,6%); míg a tanítók az iskolába kerülő gyermekek önállótlanóságát (61,8%), az iskolába lépő gyermekek szociális, testi, értelmi vagy érzelmi éretlenségét (59,4%), valamint az óvodapedagógusok válaszához hasonlóan a túlméretezett tantervi követelményeket és a feszített tanulási tempót (58,8%) említették. (1. ábra)

Kérdőíves adatainkból jól látható az is, hogy a szülők a pedagógusokkal ellentétben jóval kisebb arányban érzékelték az általunk megadott tényezőket jelentősebb problémaként. Az átmenet során legnagyobb nehézséget jelentő tényezők között első két helyen az óvodapedagógusokhoz hasonlóan ők is a túlméretezett tantervi követelményeket és a feszített tanulási tempót (16,8%), valamint a 45 perces tanítási órákat (10,2%) említették, a harmadik legnagyobb problémaként azonban az iskolai beszoktatásra szánható idő rövidegét (9,5%) jelölték meg. (1. ábra)

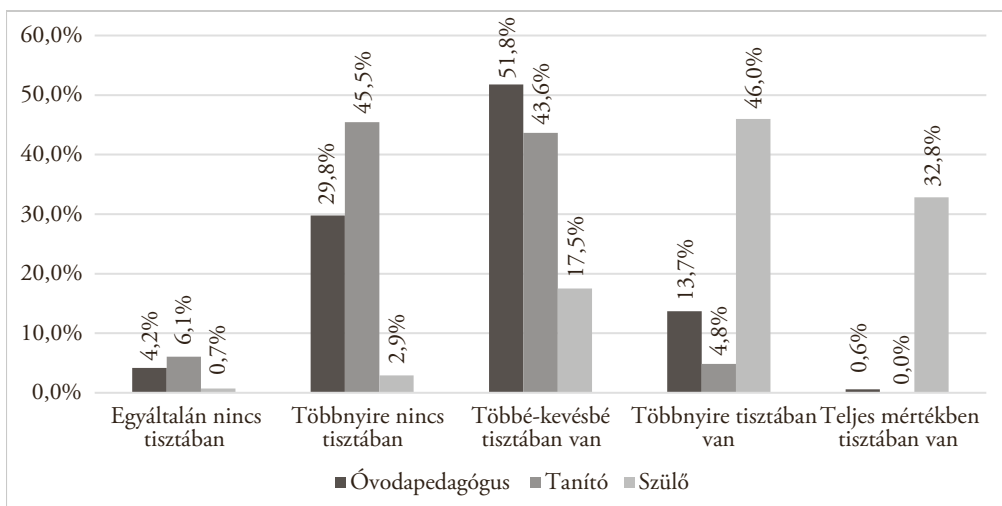
1. ábra: Problémát okozó tényezők az óvoda-iskola átmenet során (forrás: saját szerkesztés)

Az általunk felsorolt tényezőkhöz kívüli egyéb problémaként az óvodapedagógusok az óvoda és az iskola kapcsolattartásának és kommunikációjának, illetve ehhez kapcsolódóan az óvoda-iskola átmenetet segítő programoknak a hiányosságát, a tanítók gyermekekkel vagy

szülőkkel szembeni túlzott elvárásait, a tanítók által a gyermekek előzetes megismerésének hiányát, a megváltozott napirendet, a szülők nem reális gyermekképét, valamint az óvoda és az iskola közötti szemléletbeli különbségeket; a tanítók az óvodai iskola-előkészítő foglalkozások és a kötelező tevékenységek hiányát, a magas osztálylétszámokat, a hiányos tárgyi vagy személyi feltételeket, a gyermekek nagyon eltérő képességeit, a sajátos nevelési igényű, illetve a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségekkel küzdő gyermekek növekvő számát, a megváltozott napirendet és a szülők és az iskola eltérő értékrendszerét; míg a szülők az óvoda és az iskola eltérő gyermekképét, a megváltozott napirendet és a szülők és a pedagógusok közötti kapcsolattartás hiányát említették.

Vizsgálatunk eredményeiből kiderült, hogy az óvoda-iskola átmenetet a pedagógusok szerint esetenként a gyermekek iskolakezdés idején is meglévő testi, lelki és szociális éretlensége is megnehezíti. A leggyakrabban hiányzó képességek közül a pszichés érettség területén az óvodapedagógusok és a tanítók is a figyelmet (óvodapedagógusok 66 db válasz, tanítók 57 db válasz), a feladattudatot (óvodapedagógusok 22 db válasz, tanítók 21 db válasz), a kommunikációs képességeket (óvodapedagógusok 22 db válasz, tanítók 25 db válasz) és a koncentrációt (óvodapedagógusok 11 db válasz, tanítók 22 db válasz) emelték ki, míg a szociális képességek területén az önállóságot (óvodapedagógusok 39 db válasz, tanítók 59 db válasz), a türelmet (óvodapedagógusok 25 db válasz, tanítók 26 db választ) és az önfegyelmet (óvodapedagógusok 21 db válasz, tanítók 26 db válasz), illetve a testi képességek területén a finommotorikus képességeket (óvodapedagógusok 16 db válasz, tanítók 28 db válasz) említették meg.

A pedagógusok véleménye szerint problémát okoz az is, hogy a szülők többsége inkább nem (óvodapedagógusok 29,8%, tanítók 45,5%) vagy csak közepes mértékben (óvodapedagógusok 51,8%, tanítók 43,6%) van tisztában a sikeres iskolakezdéshez szükséges képességekkel. A szülők 32,8%-a ezzel szemben úgy gondolja, teljes mértékben tisztában van az iskolaérettség kritériumaival és a sikeres iskolakezdéshez szükséges képességekkel és készségekkel, 46% érzi úgy, hogy többnyire tájékozott ezen a téren, és csak 3,6% gondolja, hogy kevésbé vagy egyáltalán nincs tisztában ezekkel a képességekkel. (2. ábra)

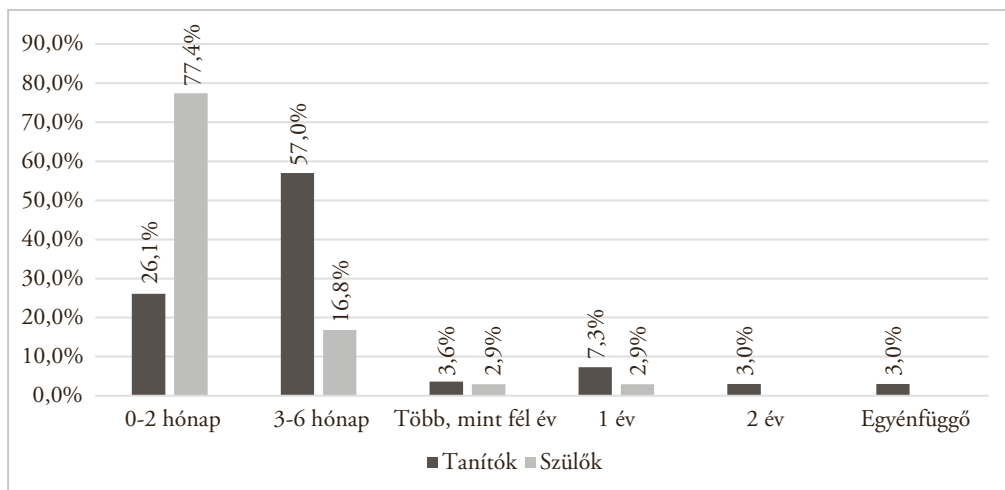

2. ábra: A szülők sikeres iskolakezdéshez szükséges képességekkel kapcsolatos tájékozottsága

(forrás: saját szerkesztés)

A sikeres iskolakezdéshez szükséges képességek közül a szülők legnagyobb arányban a szociális képességeket (170 db válasz) – ezen belül is az önállóságot (31 db válasz), a motíválttságot (30 db válasz), a szabálykövetést (19 db válasz) – és a pszichés érettség területéhez tartozó képességeket (167 db válasz) – pl.: figyelem (44 db válasz), koncentráció (23 db válasz) – említették.

A nehézségek kapcsán a tanítóknál arra is rákérdeztünk, átlagosan mennyi időt vesz igénybe, mire a gyermekeknek sikerül beilleszkednie az iskola világába, illetve hogy előfordulnak-e olyan esetek, mikor egyes gyermekeknél ez a folyamat hosszabb időt vesz igénybe. Az átlagos beilleszkedési időnek a tanítók legnagyobb része (57%) válasza során a 3-6 hónap közé eső intervallumot jelölte, de 26,1% szerint ez a folyamat a legtöbb gyermek esetében már az iskola első két hónapjában lezajlik. Fél évtől hosszabb időtartamot csak a tanítók 14,5%-a jelölt meg válasza során, 3% pedig a folyamat végét minden gyermeknél egyénfüggőnek határozta meg. Ezek az eredmények eltérnek a szülők ugyanerre a kérdésünkre adott válaszaitól, ők ugyanis 30%-ban azt nyilatkozták, hogy gyermeküknek már az első héten sikerült teljes mértékben alkalmazkodni az iskola új rendszeréhez, további 35% pedig az első hónap végére érte el ezt. A szülők és a tanítók erre a kérdésre adott válaszait a 3. ábra szemlélteti.

3. ábra: Gyermek beilleszkedésének ideje (forrás: saját szerkesztés)

A tanítók válaszaiból ezenfelül azt is megtudtuk, hogy 96,4%-uk találkozott már olyan esettel, amikor egy gyermeknek az átlagostól hosszabb időt vett igénybe, mire be tudott illeszkedni az iskola megváltozott környezetébe. Ilyen esetekben a pedagógusok 50,3%-ának volt lehetősége a kezdő szakasz idejét a gyermek igényeihez alkalmazkodva meghosszabbítani.

Jó gyakorlatok az óvoda-iskola átmenet során

Vizsgálatunk eredményei megmutatták, hogy az óvodapedagógusok 44%-a, illetve a tanítók 50,3%-a ismer olyan programot vagy jó gyakorlatot, amivel megsegíthető az óvoda-iskola átmenet; ez a jó gyakorlat pedig általában a saját intézményük által kialakított helyi program (55,3%). A saját pedagógiai programban szereplő jó gyakorlatok mellett az óvodapedagógusok az Ovi-Suli (5 fő), a Sakkjátészótér (3 fő), az EFOP – 3.1.5 – A tanulói lemorzsolódással veszélyeztetett intézmények támogatása óvodai alprojekt keretében megvalósuló gyakorlat (3 fő), a DIFER-programcsomag (2 fő), a Drámapedagógia (2 fő), az Így tedd rá (2 fő), az Alapozó terápia (1 fő), az Iskolakuckó (1 fő), az Élménypedagógia (1 fő), a Lurkó iskola-előkészítő program (1 fő), a Mozgásterápia (1 fő), a Montessori-módszer (1 fő), a Neurofeedback-terápia (1 fő), a Plukkido (1 fő), a Dobbantó (1 fő), a Deák B. Katalin – Iskolaelőkészítés (1 fő), a Sulinéző (1 fő), a Lépésről Lépésre (1 fő), a Tanulás Könnyítő Program (1 fő), a Mesezene (1 fő), a Boldogság Program (1 fő), a Áthidaló program (1 fő), a Kudarc nélkül az iskolában (1 fő) és a Tervezett Szenzomotoros Tréning (1 fő) nevű programokat és jó gyakorlatokat; a tanítók pedig a Meixner-módszer (4 fő), a Drámapedagógia (4 fő), a Lépésről Lépésre (3 fő), az Ovi-Suli (3 fő), a Jena Plan-pedagógia (2 fő), a Komplex Alapprogram (2 fő), a Meseterápia (1 fő), a Kompetenciaalapú oktatás (1 fő), a Tervezett

SzenzoMotoros Tréning (1 fő), az Iskolaotthonos rendszer (1 fő), a Delacato torna (1 fő), a Mesék másként program (1 fő), az Aranyos Kóstolgotó (1 fő), az Iskolanyitogató (1 fő) nevű programokat és jó gyakorlatokat említették. A pedagógusok válaszaiból kirajzolódott, hogy az óvoda-iskola átmenet megsegítésére az óvodapedagógusok és a tanítók általában egy jó gyakorlatot ismernek.

A pedagógusoknak feltett kérdéseinkből az is kiderült, hogy a megkérdezett óvodapedagógusok 38,7%-ának, illetve a tanítók 45,5%-ának intézményében működik valamilyen jó gyakorlat az óvoda-iskola átmenet megsegítésére, vagy a közeljövőben tervezik ennek bevezetését. Az intézményekben működő jó gyakorlatok többsége az új intézmény és a leendő tanító megismertetésére fókuszál, de az óvoda és az iskola által szervezett közös ünnepek és programok mellett a pedagógusok gyakran említették a közös szülői értekezletek és iskolai nyílt napok szervezését, a szülők rendszeres tájékoztatását, a pedagógusok egy-egy tanórán vagy óvodai tevékenységen való hospitálását, az óvodapedagógusok és a tanítók gyermekek fejlettségi szintjéről való konzultációját, gyógypedagógusok, fejlesztőpedagógusok fejlesztésbe és különféle programokba való bevonását és a iskolaelőkészítő foglalkozások szervezését. Az óvodapedagógusok ezenkívül az iskolakezdéshez szükséges képességek komplex fejlesztését, a tanítók pedig a kezdő szakasz során a gyermekek egyéni sajátosságainak megismerését, ehhez alkalmazkodva a bevezető időszak elnyújtását, kezdetben a játékos, óvodai tevékenységekhez hasonló iskolai foglalkozások szervezését, a magasfokú differenciálást és a változatos módszerek és rugalmas szervezési keretek alkalmazását emelték ki az óvoda-iskola átmenetet segítő gyakorlatok közül.

A tanítók szintén több módszer alkalmazásával igyekeznek a gyermekek számára megkönnyíteni az óvoda-iskola átmenetet; 98% alkalmazza a játékos módszereket, és 89,7% figyel a rugalmasabb óraszervezésre. Közel 50% nagy figyelmet fordít az iskolakezdés idején a nagyfokú differenciálásra és az egyénre szabott fejlesztés megvalósítására, illetve az új tevékenységekhez való alkalmazkodást kooperatív technikák (49,1%) vagy különféle drámapedagógiai eszközök alkalmazásával (46,1%) is igyekeznek a gyermekek számára megkönnyíteni. Terjedőben van körükben továbbá a projekt módszer használata is, melyet a pedagógusok 15,2%-a alkalmaz az átmenet okozta nehézségek megkönnyítésére.

A témakörhöz kapcsolódó utolsó kérdésünkben az óvodapedagógusoktól szerettük volna megtudni azt is, hogy mely képességek és készségek fejlesztésére helyezik a legnagyobb hangsúlyt az iskolára való felkészítés során. Válaszaikból kiderült, hogy az óvodapedagógusok felkészítő munkájuk során leginkább a szociális képességek (90,5%) és a kognitív (82,7%) képességek fejlesztésére koncentrálnak, de 75,6% az érzelmi, 57,7% pedig a testi fejlettség területéhez tartozó képességek fejlesztésére is nagy hangsúlyt fektet. Látható volt továbbá, hogy az óvodapedagógusok közt 44% volt azoknak az aránya, akik az általunk megadott 4 terület fejlesztésének szükségességét egyformán fontosnak tartják.

Kapcsolattartás az óvoda-iskola átmenet során

A zökkenőmentes óvoda-iskola átmenet megvalósításához a különféle szakirodalmak elengedhetetlennek tartják az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők közötti megfelelő szintű együttműködést és kapcsolattartást; kérdőívünk következő részében így ennek a témakörnek a vizsgálatára került sor.

A témához kapcsolódóan először az óvodapedagógusokat és a tanítókat a felek között az óvoda-iskola átmenet terén megvalósuló együttműködés és kapcsolattartás formáiról kérdeztük. Az óvodapedagógusok válaszaiból kiderült, hogy 92,9% tájékoztatja rendszeresen a szülőket gyermekük fejlettségéről, 92,3% szokta az iskolaérettségi vizsgálatok eredményeit megbeszélni a szülőkkel, 88,7% esetében kerül elő az óvoda-iskola átmenet témája szülői értekezletek, illetve 86,9% esetében fogadóórak keretében, 86,3% szokta az átmenet során felmerülő problémákat megbeszélni a szülőkkel, valamint 85,7% szokta a szülőket az iskolaérettség jellemzőiről is tájékoztatni. Az átmenetet érintő kapcsolattartás általunk megadott formái közül az óvodapedagógusok csak az óvoda-iskola átmenetet érintő programokkal és tájékoztatókkal kapcsolatos szülői elégedettségmérést (14,3%) nem alkalmazzák nagy arányban munkájuk során.

Az óvodapedagógusok és a tanítók között megvalósuló együttműködés és kapcsolattartás leggyakoribb formájának az óvodapedagógusok az óvodapedagógus iskolában való látogatását (65,5%), a nagycsoportos gyermekek leendő tanítóikkal való megismertetését (61,9%) és a tanítókkal közös óvodai szülői értekezletek rendezését (57,1%) jelölték; viszonylag nagy arányban pedig a tanítók óvodai tevékenységeken való látogatása (42,9%) és a közös óvodai és iskolai programok és ünnepségek szervezése (42,3%) is megjelent válaszaik során. A kapcsolattartás legkevésbé gyakori módjának az óvodapedagógusok ez esetben azonban a leendő tanítók iskolába kerülő gyermekek fejlettségi szintjéről való tájékoztatását (33,9%) és az átmenet során felmerülő problémák közös megbeszélését (26,8%) tartották.

A tanítók a tanítók és az óvodapedagógusok között megvalósuló kapcsolattartás és együttműködés formáit tekintve első három helyen a nagycsoportos gyermekek leendő tanítóikkal történő megismertetését (72,1%), a tanítóknak az óvodai foglalkozásokon történő látogatását (61,2%) és a tanítókkal közösen tartott óvodai szülői értekezleteket (48,5%) jelölték, ami hasonló az óvodapedagógusok által felállított rangsorhoz. Kisebb arányban válaszaik között az óvodapedagógus iskolában történő látogatása (46,7%) és a közös óvodai és iskolai programok szervezése (45,5%), az óvodapedagógusok által a leendő tanítók iskolába kerülő gyermekek fejlettségéről való tájékoztatása (38,2%) és az átmenet során felmerülő problémák közös megbeszélése (18,2%) is megjelent.

A tanítók a tanítók és a szülők között az óvoda-iskola átmenet terén történő kapcsolattartás és együttműködés formái közé legnagyobb százalékban az iskolai szülői értekezleteket (84,8%) és az iskolai nyílt napok keretében megvalósuló kapcsolattartást (83,6%) sorolták,

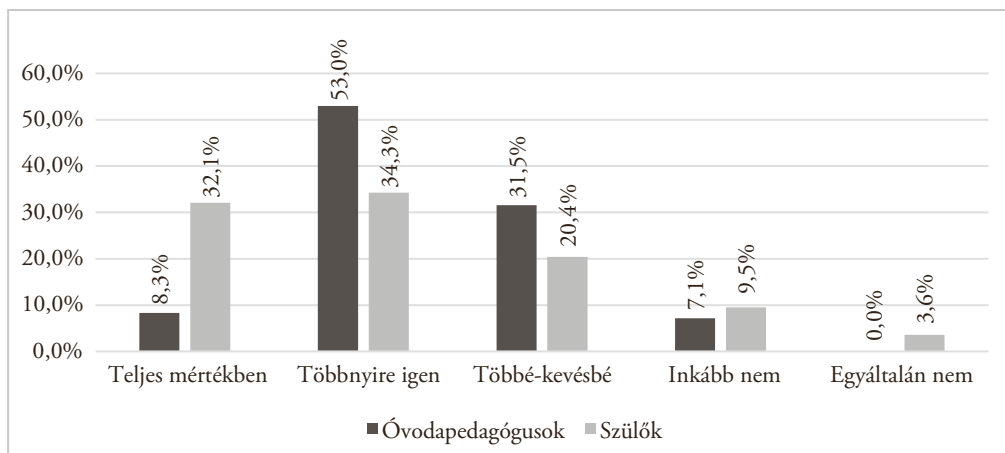
de nagy arányban jelentek meg válaszaikban a nagycsoportos gyermekeket leendő tanítóikkal megismertető programok (69,7%), az átmenet során felmerülő problémák közös megbeszélésére szolgáló alkalmak (44,8%) és a fogadóórák (43,6%) is. Kisebb arányban az együttműködés formái közé a tanítók a tanító részvételével szervezett óvodai szülői értekezleteket (35,2%), a szülők gyermekük fejlettségével kapcsolatos tájékoztatását (32,1%), a szülőknek az iskolaérettség jellemzőiről tartott tájékoztatókat (30,3%), a családlátogatásokat (26,1%) és az óvoda-iskola átmenet megsegítésére szervezett programokkal kapcsolatos szülői elégedettségméréseket (6,1%) sorolták.

A szülők a tanítókkal való kapcsolattartás és együttműködés formáinál a tanítókhöz hasonlóan első három helyen az iskolai szülői értekezleteket (83,2%), az iskolai nyílt napokat (40,9%) és a nagycsoportos gyermekek leendő tanítóikkal való megismertetését célzó programokat (37,2%) jelölték, a kevésbé gyakori formák között pedig a fogadóórákat (35,8%), a felmerülő problémák közös megbeszélését (30,7%), a szülők gyermekük fejlettségéről (27%) és az iskolaérettség jellemzőiről (15,3%) való tájékoztatását, az óvodai szülői értekezletek keretében megvalósuló kapcsolattartást (12,4%), a családlátogatást (9,5%) és az óvoda-iskola átmenet megsegítésére szervezett programokkal kapcsolatos szülői elégedettségmérést (4,4%) említették.

Az óvodapedagógusok és a szülők között az óvoda-iskola átmenet terén megvalósuló kapcsolattartás leggyakoribb formáit nézve a szülők az óvodapedagógusokétól eltérő válaszokat adtak. Bár első helyre az ő esetükben is a szülők gyermekeik fejlettségéről való tájékoztatása (69,3%) opció került, a második és a harmadik helyre már az óvodai szülői értekezletek (67,2%) és az átmenet során felmerülő problémák közös megbeszélése (48,2%) lehetőségek kerültek. Az óvodapedagógusokhoz képest a szülők jóval kisebb arányban jelölték az iskolaérettség jellemzőiről való tájékoztatást (38,7%), az iskolaérettségi vizsgálatok eredményeinek szülőkkel való megbeszélését (38,7%), az óvoda-iskola átmenettel kapcsolatban tartott fogadóórákat (37,2%) és az óvoda-iskola átmenetet érintő programokkal és tájékoztatókkal kapcsolatos szülői elégedettségmérést (8,8%).

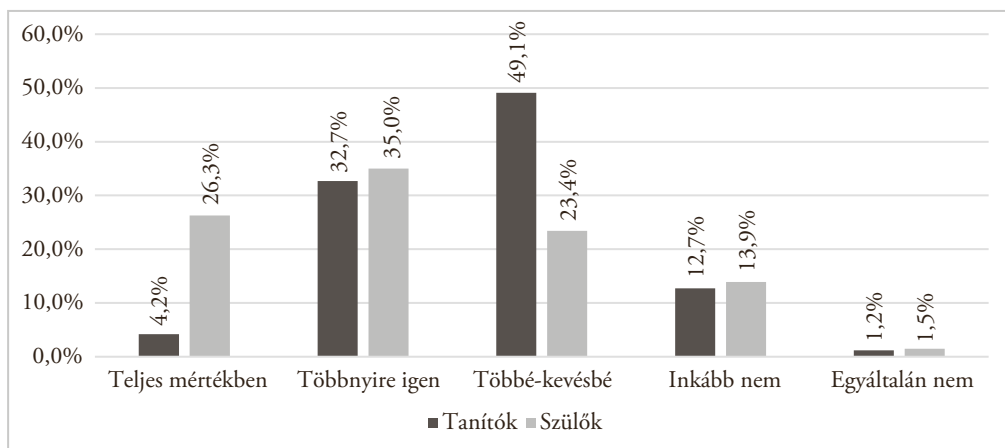
A kapcsolattartás formáinak megismerése után tudni akartuk, hogy az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők megfelelőnek tartják-e a felek közötti együttműködés és kapcsolattartás minőségét az óvoda-iskola átmenet terén.

Az óvodapedagógusok és a szülők közötti kapcsolattartás minőségét vizsgáló kérdésünkre az óvodapedagógusoktól és a szülőktől eltérő válaszok érkeztek. (4. ábra) Míg a kapcsolattartást a szülők 32,1%-a teljes mértékben megfelelőnek tartotta, addig az óvodapedagógusok a szülőkkel való kapcsolattartást csak 8,3%-ban ítélték teljes mértékben megfelelőnek.

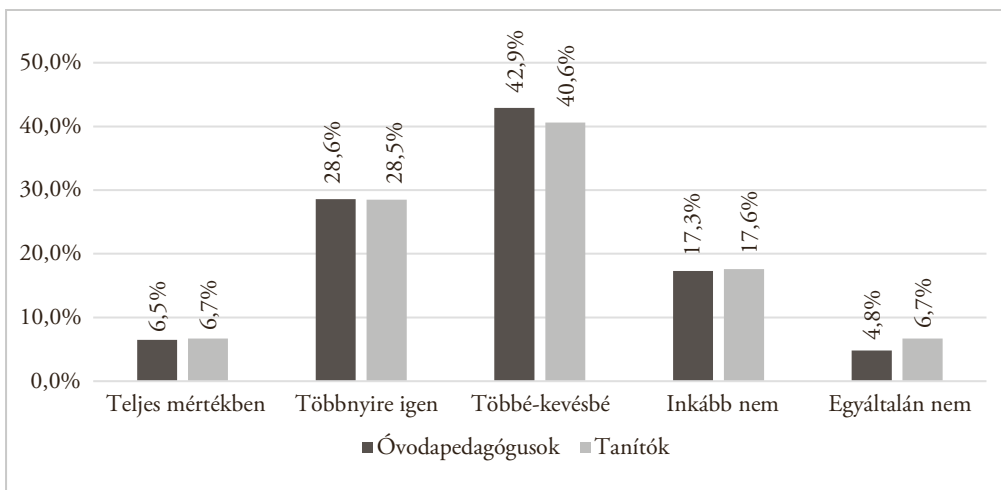
4. ábra: Az óvodapedagógus-szülő kapcsolattartás minősége (forrás: saját szerkesztés)

Ugyanez az eltérés figyelhető meg a szülők és a tanítók véleménye közt a szülő-tanító kapcsolattartás minőségének megítélését illetően. A szülők ebben az esetben is jóval nagyobb arányban (több mint 20%) tartották a tanító-szülő kapcsolattartást teljes mértékben megfelelőnek. (5. ábra)

5. ábra: A tanító-szülő kapcsolattartás minősége (forrás: saját szerkesztés)

A tanítók óvodapedagógusokkal való kapcsolattartásának minőségét vizsgálva már hasonló véleményekkel találkoztunk. A kérdésre érkezett válaszokból látható, hogy az óvodapedagógusok és a tanítók szinte azonos arányban tartják a két intézmény között az óvoda-iskola átmenet során megvalósuló együttműködést és kapcsolattartást megfelelőnek, illetve hiányosnak. (6. ábra)

6. ábra: Az óvodapedagógus-tanító kapcsolattartás minősége (forrás: saját szerkesztés)

A diagram adataiból az is kiolvasható, hogy az óvodapedagógusok és a tanítók az egymással való kapcsolattartásukat a szülőkkel való kapcsolattartásukhoz képest rosszabbnak minősítik.

Megoldások és feladatok az óvoda-iskola átmenet során

Kérdőívünk utolsó részében arra voltunk kíváncsiak, hogy az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők hogyan látják az átmenet során megjelenő problémák megoldására szolgáló lehetőségeket, és mit gondolnak, melyik szintér nevelőmunkájától függ leginkább, hogy a gyermek iskolába történő beilleszkedése sikeres lesz-e.

Az óvodapedagógusok és a tanítók közel 90%-a (óvodapedagógusok 86,9%, tanítók 90,3%), illetve a szülők 56,2%-a gondolja, hogy a zökkenőmentesebb óvoda-iskola átmenet érdekében valamilyen változásra lenne szükség. Ennek a változásnak az óvodapedagógusok 89,3%-a szerint elsősorban az iskolában kellene megtörténnie. 60,7% gondolja úgy, hogy a sikeres óvoda-iskola átmenet érdekében a családok attitűdjének formálására lenne szükség, és csak 32,1% van azon a véleményen, hogy a változásnak az óvodák pedagógiai munkájában is be kell következnie. A válaszok összességét nézve az óvodapedagógusok között 23,2% volt azok aránya, akik úgy érezték, hogy a változásnak minhárom oldalon be kell következnie.

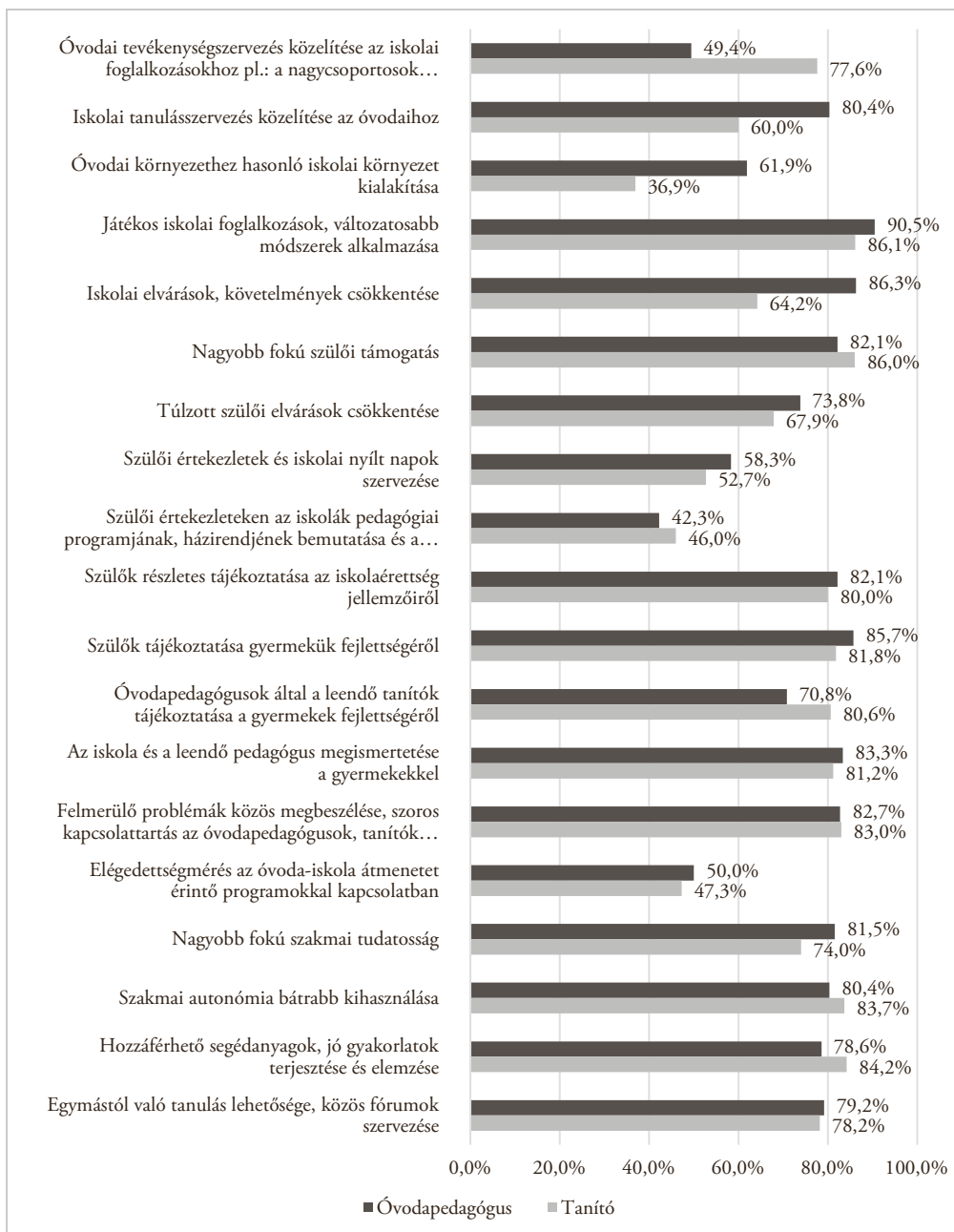
A tanítókat ugyanerről kérdezve már más válaszokat kaptunk. 75,2% gondolta, hogy az óvodák munkájában van szükség a változására, 61,8% érzekelte az iskolák pedagógiai munkája során jelentkező hiányosságokat, illetve 78,8% volt azon a véleményen, hogy a folyamat sikeressége érdekében a családok hozzáállásának megváltoztatása is szükséges. Megfigyelhető volt továbbá, hogy a tanítók esetében az óvodában, illetve a családokban

szükséges változás opcióra az óvodapedagógusokhoz képest sokkal több jelölés érkezett, illetve hogy a tanítók közül 10,9%-kal gondolták többen, hogy a sikeres óvoda-iskola átmenethez mindhárom fél pozitív elmozdulása szükséges.

A szülők a változtatást leginkább az óvodában (55,5%) és az iskolában (48,9%) érzik szükségesnek, és csak 29,2% gondolja, hogy ennek a családi háttérben kellene megtörténnie. Megfigyelhető volt továbbá, hogy a három megkérdezett fél között az ő esetükben volt a legalacsonyabb azok aránya (15,3%), akik a változást mindhárom szintéren elengedhetetlennek érzik.

A témakörön belül szerettünk volna arról is képet kapni, hogy az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők milyen megoldási lehetőségeket tartanak működőképesnek az óvoda-iskola átmenet megsegítése céljából. Kérdésünket a kitöltők számára deskriptív skála formájában tettük fel, az átmenetet lehetségesen megkönnyítő tényezők listája az óvodapedagógusok és a tanítók esetében 19, míg a szülők esetében 13 elemet tartalmazott.

A megadott lehetőségek legnagyobb részét az óvodapedagógusok és a tanítók is nagy, 70% fölötti arányban az átmenetet nagyban vagy teljes mértékben megkönnyítő tényezők közé sorolták, egyes esetekben azonban válaszaik közt nagy eltérések mutatkoztak. (7. ábra)

7. ábra: Az óvodapedagógusok és a tanítók által az óvoda-iskola átmenet problémáinak megoldására azonosított lehetőségek (forrás: saját szerkesztés)

A szülők az általunk megadott megoldási lehetőségeket a pedagógusoktól kissé alacsonyabb arányban sorolták az átmenetet nagyban vagy teljes mértékben megkönnyítő tényezők közé. Az átmenetet leginkább megsegítő megoldások közé az első három helyre az ő esetükben a szülők gyermekük fejlettségéről való tájékoztatása (84%), az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők közötti szoros kapcsolattartás és a felmerülő problémák közös megbeszélése (81%) és az iskola és a leendő pedagógus gyermekekkel való megismertetése (78, 1%) opciók kerültek. (8. ábra)

8. ábra: A szülők által az óvoda-iskola átmenet problémáinak megoldására azonosított lehetőségek

(forrás: saját szerkesztés)

A megoldásokhoz és a feladatokhoz kapcsolódóan a pedagógusoktól azt is megkérdeztük, hogy szükségesnek tartják-e, hogy valamely képességek, készségek fejlesztésére nagyobb hangsúlyt fektessenek a szülők; illetve a tanítók esetében ezt a kérdést az óvodapedagógusok munkájára vonatkozóan is feltettük.

A válaszokból kiderült, hogy az óvodapedagógusok elsősorban gyermekeik érzelmi (79,8%) és szociális (71,4%) képességeinek területén érzik a kellő szülői támogatás hiányát, de 38,7% szerint a szülőknek a kognitív, illetve 26,2% szerint a testi képességek fejlesztésére is több időt kellene szánniuk. A tanítók válaszai a kérdés esetében az óvodapedagógusokéhoz hasonlóan alakultak. A leginkább fejlesztendő területek közé első helyen az ő esetükben is az érzelmi (90,3%) és a szociális (83,6%) készségek kerültek, de viszonylag nagy arányban a kognitív (37%) és a testi (29,7%) fejlettség területéhez tartozó képességek szülők általi többletfejlesztésének igénye is megjelent.

Az óvodákban folyó képességfejlesztés helyzetét nézve a legnagyobb hiányosságokat a tanítók a szociális és a kognitív képességek területén érzékelték, a szociális készségek nagyobb mértékben való fejlesztését a tanítók 83,6%-a, míg a kognitív képességek fejlesztését 71,5%-a tartaná fontosnak. 47,3% továbbá az érzelmi és 32,7% a testi képességek fejlesztését is hangsúlyosabban várná el az óvodapedagógusoktól.

Kérdőívünk végén szeretnénk volna megtudni, hogy az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők szerint melyik szintértől függ leginkább, hogy a gyermek beilleszkedése sikeres lesz-e az új intézményben. A válaszokból láthattuk, hogy az óvodapedagógusok szerint a beilleszkedés sikeressége leginkább a gyermek mögött álló családi háttértől (83,9%) függ, míg 73,2% az iskolai és 54,8% az óvodai szintérnek is elsődleges jelentőséget tulajdonított. A tanítók a beilleszkedés sikerességét legnagyobb arányban szintén a családi háttér támogatásához kötik (84,2%), 66,1% gondolja, hogy ez az iskolától függ leginkább, és 59,4% gondolja a folyamat sikeressége érdekében az óvodai szintér előkészítését is meghatározónak. A szülők a pedagógusokhoz hasonlóan legnagyobb arányban szintén a családi háttér jelentőségét (78,8%) emelték ki, de 65% és 63,5% arányban az iskolai és az óvodai szintér jelentőségét is említették. Mindhárom szintér egyenlő arányú jelentőségét az óvodapedagógusok 44%, a tanítók 42,4%, a szülők pedig 40,1% arányban említették.

Következtetések

Kérdőíves vizsgálatunk elején hat hipotézis került megfogalmazásra.

Első hipotézisünkben azt feltételeztük, hogy az óvodapedagógusok és a tanítók hasonlóan látják az óvoda-iskola átmenet során jelentkező főbb nehézségeket, problémákat. Vizsgálatunk során ezzel a hipotézissel kapcsolatban nem született teljesen egyértelmű eredmény.

Kérdőívünkéből kiderült, hogy az óvodapedagógusok és a tanítók hasonlóan látják az átmenet során jelentkező problémákat és azok mértékének egy jelentős részét, azonban az átmenet során legnagyobb nehézségeket okozó tényezők esetében nem fogalmaztak meg egységes véleményeket. Míg az óvodapedagógusok szerint a folyamat során a legnagyobb nehézséget az óvoda és az iskola közötti eltérő tartalmi, módszertani, szervezetbeli és tevékenységbeli különbségek, a túlméretezett tantervi követelmények, a feszített tanulási tempó (84,5%), a 45 perces tanítási órák (70,2%) és az iskolában az egyéni fejlesztésre és differenciálásra jutó kevesebb idő (69,6%) jelenti; addig a tanítók szerint a legnagyobb gondot az átmenet során az iskolába kerülő gyermekek önállósága (61,8%) és az iskolába lépő gyermekek szociális, testi, értelmi vagy érzelmi éretlensége (59,4%) okozza. Bár a főbb nehézségek közt harmadik helyen a tanítók is a túlméretezett tantervi követelményeket és a feszített tanulási tempót említették, az óvodapedagógusok 25,7%-kal nagyobb arányban sorolták ezt a tényezőt az átmenetet nagyban megnehezítő tényezők közé. Hasonló aránybeli különbség volt megfigyelhető az óvodapedagógusok és a tanítók válaszai között a tanítók által első helyen megjelölt tényezők eredményeit tekintve, bár az óvodapedagógusok nagy része ezeket szintén jelentős problémaként érzékelte, válaszaik során mégis a tanítókhöz képest kisebb jelentőséget tulajdonítottak ezeknek a tényezőknek. Első hipotézisünket az eredmények tükrében csak részben beigazolódtak tekintjük.

Második hipotézisünkben az állt, hogy *a szülők többsége nincs tisztában a gyermekük sikeres iskolakezdéséhez szükséges képességekkel, készségekkel és kompetenciákkal*. A kérdést a minél pontosabb megismerés céljából az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők szemszögéből is megvizsgáltuk. Eredményként a pedagógusok és a szülők részéről eltérő válaszokat kaptunk. A szülők 32,8%-a úgy gondolja, teljes mértékben tisztában van az iskolaérettség kritériumaival és a sikeres iskolakezdéshez szükséges képességekkel és készségekkel, 46% érzi magát többnyire tájékozottnak ezen a téren, és csak 3,6% gondolja, hogy kevésbé vagy egyáltalán nincs tisztában ezekkel a képességekkel. Ezzel szemben a pedagógusok 42,6%-a szerint a szülők egyáltalán nincsenek vagy inkább nincsenek, illetve csak közepes mértékben (47,7%) vannak tisztában a sikeres iskolakezdéshez szükséges képességekkel, és mindössze 0,6% gondolja, hogy a szülők teljes mértékben tisztában lennének ezekkel. A két fél véleménye között megmutatózó ellentét tehát igen éles, amit tovább fokoz, hogy a szülők és a pedagógusok a szülők által legfontosabbnak tartott képességek megadását kérő kérdésünkre is nagyban eltérő válaszokat adtak. Az eredményekből kiderült továbbá az is, hogy a szülők a sikeres iskolakezdéshez szükséges képességek nem minden területét tartják azonos mértékben fontosnak, a testi fejlettség területéhez tartozó képességek jelentőségét ugyanis a szociális és a pszichés fejlettség területéhez tartozó képességek szerepével szemben háromszor kisebb arányban említették meg. Az eredményekből látható tehát, hogy a szülők

véleményükkel szemben nincsenek teljes mértékben tisztában a sikeres iskolakezdéshez szükséges képességekkel és készségekkel, második hipotézisünket így beigazolódottnak tekintjük.

Harmadik hipotézisünkben azt feltételeztük, hogy *a tanítók igyekeznek egyre inkább a gyermekközpontú személelmódot érvényesíteni az óvoda-iskola átmenet során, a szülők egy része azonban különféle okok miatt nagy elvárásokat támaszt gyermeke tanulási képességeivel és önfegyelmével szemben.* Hipotézisünket kérdőívünk eredményei mindkét fél részéről igazolták. Kiderült, hogy az iskola kezdetén a tanítók számos módszer és gyakorlat alkalmazásával igyekeznek megkönnyíteni a gyermekek számára az új környezethez, az új szabályokhoz és az új típusú tevékenységekhez való alkalmazkodást és az iskolai életbe való beilleszkedést. 97,6% alkalmazza a tanórák során a játékoság módszerét, 53,9% fordít nagy figyelmet az egyénre szabott fejlesztésre és 47,9% a nagyfokú differenciálásra, 50% körüli azok aránya, akik drámapedagógiai eszközök vagy különféle kooperatív technikák alkalmazásával igyekeznek színesebbé tenni az órákat, illetve 89,7% próbálja rugalmasabb óraszervezéssel megkönnyíteni a kötött tevékenységekhez való alkalmazkodást. Az intézményekre nagy arányban jellemző továbbá (44,8%), hogy különféle, a helyi sajátosságokra szabott jó gyakorlatok kialakításával, illetve az óvodapedagógusokkal és a szülőkkel történő megfelelő kapcsolat és együttműködés kiépítésével próbálják megkönnyíteni az átmenet folyamatát. A szülők egy kis részére azonban a pedagógusok egyre inkább gyermekközpontú törekvései ellenére jellemző, hogy iskolába kerülő gyermekeik önfegyelmével és tanulási teljesítményével kapcsolatban túlzott elvárásai vannak, a szülők 5,1%-a szerint ugyanis az iskolába kerülő gyermekek önfegyelmére vonatkozó szabályok túl engedékenyek, illetve további 5,1% úgy véli, hogy egy első osztályos gyermeknek ebben az életkorban már az iskolában több dolgot kellene a jelenleg előírtnál megtanítani. A szülők 16,8%-a továbbá saját bevallása szerint rendszeresen szokott gyermekével az iskolai tananyagban előre haladni és gyermekének olyan dolgokat (pl.: betűket, műveleteket, fogalmakat stb.) megtanítani, melyek az adott osztályfokon a tananyag előírásai szerint még nem követelmények.

Negyedjére azt feltételeztük, hogy *a) a szülők, az óvodapedagógusok és a tanítók egyetértenek abban, hogy az óvoda-iskola átmenet sikeressége nagyban függ a három fél megfelelő mértékű kapcsolattartásától és együttműködésétől; b) az átmenetet érintő kapcsolattartás formáját és milyenségét azonban az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők nem minden esetben tartják megfelelőnek.* Kérdőíves adatainkból kiderült, hogy a három fél közötti megfelelő szintű együttműködést és kapcsolattartást az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők is a sikeres óvoda-iskola átmenet egyik legfontosabb alappillérenek tekintik. Az átmenet zökkenőmentességéhez nagyban hozzájáruló tényezők között az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők is nagy, 70-80%

körüli arányban említették azoknak a módszereknek és gyakorlatoknak a jelentőségét, melyek az átmenet során a három fél között megvalósuló szoros együttműködés és kapcsolattartás valamilyen formáját – pl.: szülők gyermekük fejlettségéről való tájékoztatását, a felmerülő problémák közös megbeszélését stb. – hangsúlyozták. Látható volt továbbá, hogy az intézmények a gyakorlatban is igyekeznek a pedagógusok és a szülők közötti együttműködés és kapcsolattartás minél több formáját megvalósítani. Az óvodák 97%-ában a szülők és az óvodapedagógusok közötti kapcsolattartás 3- vagy annál többféle együttműködési forma keretében valósul meg, míg a tanítókkal való együttműködés formái esetében ez az arány 65,5%. A tanítókat a szülőkkel való kapcsolattartás formáiról kérdezve szintén magas, 91,5%-os arányban volt azon intézmények száma, ahol az óvoda-iskola átmenet terén megvalósuló együttműködés 3- vagy annál többféle formában valósul meg, az óvodapedagógusokkal való kapcsolattartást formái azonban az ő esetükben is csak az intézmények 63%-a esetében valósult meg 3- vagy annál több formában. Látható tehát, hogy a pedagógusok közötti együttműködés az óvodapedagógus-szülő és tanító-szülő kapcsolathoz képest szerényebb keretek között valósul meg, az óvodák és az iskolák közül pedig 13 intézményben (4 óvoda és 9 iskola) a kapcsolattartás semmilyen módon nem valósul meg.

Kérdőívünkéből az is kiderült, hogy az óvodapedagógusok és a szülők közötti kapcsolattartást a szülők 32,1%-ban, az óvodapedagógusok 8,3%-ban; a szülők és a tanítók közötti kapcsolattartást a szülők 26,3%-ban, a tanítók 4,2%-ban; az óvodapedagógusok és a tanítók között az óvoda-iskola átmenet terén megvalósuló együttműködést és kapcsolattartást pedig az óvodapedagógusok csupán 6,5%-ban, a tanítók pedig 6,7%-ban érezték teljes mértékben megfelelőnek.

Az eredményekből látható tehát, hogy negyedik hipotézisünk mindkét fele beigazolódott, a szülők, az óvodapedagógusok és a tanítók ugyanis egyetértenek abban, hogy az óvoda-iskola átmenet sikeressége nagyban függ a három fél megfelelő mértékű kapcsolattartásától és együttműködésétől, az átmenetet érintő kapcsolattartás formáját és milyenségét azonban a felek nem minden esetben tartják megfelelőnek.

Ötödik hipotézisünkben azt feltételeztük, hogy *mind az óvodapedagógusok, mind a tanítók ismernek működő jó gyakorlatokat az átmenet megsegítésére, vagy igyekeznek saját intézményükben kialakítani valamilyen együttműködést az óvoda és az iskola között.* Kérdőívünkéből kiderült, hogy az óvodapedagógusok 44%-a és a tanítók 50,3%-a ismer olyan jó gyakorlatot, amellyel megsegíthető az óvoda-iskola átmenet; az óvodák 38,1%-ában és az iskolák 43,6%-ában pedig működik is az átmenet megsegítésére valamilyen adaptált vagy saját fejlesztésű jó gyakorlat. Vizsgálatunk során az óvodák és az iskolák közt továbbá 4 olyan intézménnyel találkoztunk, ahol kutatásunk idején épp tervezés alatt állt egy-egy jó gyakorlat kialakítása vagy bevezetése. A pedagógusokat az óvoda és az iskola között az átmenet terén megvalósuló együttműködés

és kapcsolattartás formáiról kérdezve látható volt, hogy a pedagógusok többsége igyekszik a saját intézményében valamilyen együttműködést kialakítani az óvoda és az iskola között. Az óvodapedagógusok 65,5%-a szokott az átmenet időszakában iskolai tanórákon látogatást tenni, 61,9% szervez olyan programokat, melyeken a nagycsoportos gyermekek megismerkedhetnek leendő tanítóikkal, 57,1% szokott a tanítókkal közösen óvodai szülői értekezletek szervezni stb., míg a tanítók szintén magas, 72,1%-os arányban említették a nagycsoportos gyermekek leendő tanítóikkal való megismertetését célzó programok szervezését, a tanítók különféle óvodai tevékenységeken való részvételét (61,2%), valamint az óvodapedagógusokkal közösen tartott szülői értekezletek szervezését (48,5%) stb.

Ötödik hipotézisünk tehát beigazolódott, a különféle jó gyakorlatok alkalmazása és az intézmények közötti óvoda-iskola átmenet terén történő együttműködés kialakítása ugyanis az óvodák és az iskolák részéről is fontos prioritás.

Vizsgálatunk utolsó, hatodik hipotézisében azt feltételeztük, hogy *az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők eltérően látják az óvoda-iskola átmenet problémáinak megoldására szolgáló lehetőségeket*. Hipotézisünket kérdőíves adataink igazolták, vizsgálatunkból ugyanis kiderült, hogy az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők az átmenet során jelentkező nehézségekhez hasonlóan a problémák megoldására szolgáló lehetőségeket is eltérően látják. Az óvodapedagógusok az átmenetet leginkább nehezítő tényezők között első három helyre a túlméretezett tantervi követelményeket és a fesztített tanulási tempót (84,5%), a hosszú, 45 perces tanítási órákat (70,2%) és az iskolában az egyéni fejlesztésre és differenciálásra jutó kevesebb időt (69,6%) sorolták, a megoldási lehetőségek közül pedig ennek megfelelően legnagyobb arányban a játékos iskolai foglalkozások megvalósítását és az iskolai tanórákon a változatos módszerek alkalmazását (90,5%), illetve az iskolai elvárások és követelmények csökkentését (86,3%) hangsúlyozták. A tanítók szerint a legnagyobb gondot az óvoda-iskola átmenet során az iskolába kerülő gyermekek önállótansága (61,8%), az iskolába lépő gyermekek szociális, testi, értelmi vagy érzelmi éretlensége (59,4%), valamint az óvodapedagógusok válaszhaihoz hasonlóan a túlméretezett tantervi követelmény és a fesztített tanulási tempó (58,8%) okozza; így a problémák megoldására a játékos iskolai foglalkozások és az iskolai tanórákon alkalmazott változatos módszerek (86,1%) mellett legnagyobb arányban a nagyobb fokú szülői támogatást (86%) és az eltérő képességekkel rendelkező gyermekek sikeres fejlesztése érdekében a hozzáférhető segédanyagok és a különféle jó gyakorlatok terjesztését (84,2%) említették. Bár az átmenet során legnagyobb nehézségeket okozó tényezők között a szülők az óvodapedagógusokhoz hasonlóan első két helyen a túlméretezett tantervi követelményeket és a fesztített tanulási tempót (16,8%), valamint a hosszú, 45 perces tanítási órákat (10,2%) említették, az átmenetet leginkább megsegítő tényezők közül első három helyen a szülők és a pedagógusok között az óvoda-iskola átmenet terén

megvalósuló együttműködés és kapcsolattartás valamilyen formáját – a szülők gyermekük fejlettségi szintjéről való tájékoztatása (84%), az óvodapedagógusokkal az átmenet során felmerülő problémák közös megbeszélése (81%) és az iskola és a leendő pedagógus gyermekekkel való megismertetése (78, 1%) – hangsúlyozták.

Kérdőíves eredményeink azt is megmutatták, hogy az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők abban sem értenek egyet, hogy az iskolára való eredményesebb felkészítés és az új intézménybe való sikeresebb beilleszkedés elősegítése érdekében mely félnek lenne szükséges jelenlegi gyakorlatain változtatni. Az óvodapedagógusok többsége, 89,3%-a szerint a változásnak elsősorban az iskolában kellene megtörténnie, míg a tanítók legnagyobb része (78,8%) szerint a családok attitűdjének formálására lenne szükség. A szülők azonban ezzel szemben a változtatást leginkább az óvodában (55,5%) és az iskolában (48,9%) érzik szükségesnek, és csak igen kevés szülő, 29,2% gondolja, hogy ennek a családi háttérben is meg kellene történnie. Válaszaikból kirajzolódik tehát egy bizonyos mértékű felelősségátrítás.

Összegzés

Az óvodapedagógusok, tanítók és szülők óvoda-iskola átmenettel kapcsolatos nézeteit vizsgáló kutatásunk számos újszerű információt hozott. Kérdőíves vizsgálatunk eredményei rávilágítottak arra, hogy az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők átmenettel kapcsolatos nézetei közt számos eltérés és hasonlóság figyelhető meg. Kiderült, hogy az óvodapedagógusok és a tanítók érzik a probléma fontosságát és a zökkenőmentesebb óvoda-iskola átmenet és az új intézménybe való sikeresebb beilleszkedés érdekében a jelenlegi gyakorlatok megváltoztatásának szükségességét, ennek irányát és jellegét illetően azonban bizonytalanok, nincs egységes és határozott véleményük. Az átmenet során jelentkező problémákat észlelve azonban látható, hogy a pedagógusok nagy része igyekszik az óvoda-iskola átmenetet különféle jó gyakorlatok kialakításával és alkalmazásával támogatni és a folyamat során egyre inkább a gyermekközpontú szemléletmódot érvényesíteni.

A szülők azonban a pedagógusoktól eltérően sokkal kisebb arányban érzékelik az átmenet során jelentkező nehézségek okozta problémák mértékét, ami a későbbiekre vonatkozóan érdekes kérdéseket vet fel a pedagógusok és a szülők között az óvoda-iskola átmenet során megvalósuló kapcsolattartás terén, feltételezhetővé válik ugyanis, hogy a kommunikáció a felek közt hiányos vagy akadályokba ütközik.

Kutatásunk eredményei a problémák megoldása terén is számos új eredményt és megoldási lehetőséget hoztak, különféle javaslatokat mind az óvodapedagógusok, mind a tanítók, mind a szülők megfogalmaztak. A pedagógusok az átmenet zökkenőmentesebbé tételének érdekében kiemelték az egymás munkájának, módszereinek alaposabb megismerésére

szolgáló lehetőségek jelentőségét, hasznosnak tartanak a problémák megoldása céljából a hozzáférhető segédanyagok és jó gyakorlatok terjesztését és kialakítását, az egymástól való tanulás lehetőségének biztosítását és a témában különféle egymás közötti tapasztalatszerelés teret engedő szakmai fórumok létrehozását. A szülők a problémát sajátos szemszögből látva a megoldási lehetőségek közül elsősorban a pedagógusok és a szülők között megvalósuló magasabb szintű kapcsolattartást, együttműködést és rendszeresebb tájékoztatást emelték ki, számukra ugyanis az egyik legnagyobb nehézséget a gyermekük fejlettségéről és a szülői teendőkről kapott hiányos tájékoztatás okozza.

Látható tehát, hogy az óvodapedagógusok, a tanítók és a szülők nézeteit vizsgáló kutatásunk eredményei számos új információt hoztak, melyek a későbbiekre nézve több új kutatási kérdést és irányt vetnek föl. A téma további kutatása során először érdemes lenne a kérdéskört egy nagyobb, reprezentatív országos mintán felmérni, az eredményeket pedig különböző változók – pl.: magyarországi régiók – mentén összehasonlítani. Hasznos lehet továbbá az egyes intézmények által kialakított különféle, az óvoda-iskola átmenettel kapcsolatos jó gyakorlatok és módszerek összegyűjtése, rendszerezése és publikálása, az így létrehozott gyűjtemény anyagának felhasználása ugyanis nagyban segítheti a pedagógusok gyakorlati munkáját és módszertani repertoárjának bővülését.

Irodalom

- Bakonyi Anna (2016): Az óvoda-iskola átmenet alapkérdései. 2022. 01. 10-i megtekintés, <https://oviadmin.hu/index.php?menu=cikk&id=186>
- Bakonyi Anna – Karczewicz Ágnes (2016): *Az óvodapedagógusok nagykönyve – Az ismerettől a megvalósításig*. Neteducatio Kft.: Budapest.
- Chan, Wai Ling (2008): The transition from kindergarten to primary school, as experienced by teachers, parents and children in Hong Kong. *Early Child Development and Care*. **180**. 7. sz. 973–993. 2022. 01. 09-i megtekintés, <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/03004430802586130?scroll=top&needAccess=true>
- Correia, Karla – Marques-Pinto, Alexandra (2022): Adaptation in the transition to school: perspectives of parents, preschool and primary school teachers. *Educational Research*. **58**. 3. sz. 247–264. 2022. 01. 09-i megtekintés. <https://doi.org/10.1080/00131881.2016.1200255>
- Dockett, Sue – Perry, Bob (2010): What makes a successful transition to school? Views of Australian parents and teachers. *International Journal of Early Years Education*. **12**. 3. sz. 217–230. 2022. 01. 09-i megtekintés. <https://doi.org/10.1080/0966976042000268690>

- Gyurcsik Anita (2020): Az óvoda–iskola átmenet óvodapedagógusok, tanítók és szülők szemén keresztül. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*. **8.** 3. sz. 189–209. 2022. 01. 11-i megtekintés, <http://ojs.elte.hu/gyermekneveles/article/view/1346/1101>
<https://doi.org/10.31074/gyntf.2020.3.189.209>
- Józsa Krisztián (2016): Kihívások és lehetőségek az óvodai fejlesztésben. *Iskolakultúra*. **26.** 4. sz. 59–74. 2022. 01. 17-i megtekintés, <http://real.mtak.hu/42350/1/06.pdf>
<https://doi.org/10.17543/ISKKULT.2016.4.59>
- Józsa Krisztián – Csima Melinda – Nyitrai Ágnes – Podráczky Judit (2019): A korai fejlettségi mutatók szerepe az iskolai sikerességben: egy longitudinális kutatás első lépései. In: Juhász Erika – Endrődy Orsolya (szerk.): *Oktatás – Gazdaság – Társadalom. HERA Évkönyvek*. Budapest: Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete, 848–860. 2021. 12. 27-i megtekintés, [https://www.researchgate.net/publication/333403155_A_korai_fejlettségi_mutatók_szerepe_az_iskolai_sikerességben_egy_longitudinális_kuta-tas_első_lépesei](https://www.researchgate.net/publication/333403155_A_korai_fejlettségi_mutatók_szerepe_az_iskolai_sikerességben_egy_longitudinális_kutata-s_első_lépesei)
- Kovácsné Bakosi Éva (2010): „De nehéz az iskolatáska!” Az óvoda-iskola átmenet kérdéséhez. In: Chrappán Magdolna (szerk.): *Az iskolakezdes pedagógiai kihívásai*. Magyar Óvodapedagógiai Egyesület – Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományok Intézete: Debrecen. 50–57. 2022. 01. 11-i megtekintés, <https://gyakorloovisuli.hu/wp-content/uploads/2020/08/az-iskolakezdes-pedagógiai-kihivásai.pdf>
- Nagy József (2008): Az alsó tagozatos oktatás megújítása. In: Fazekas Károly – Köllő János – Varga Júlia (szerk.): *Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért*. Miniszterelnöki Hivatal: Budapest. 53–70.
- Páli Judit (1997): Iskolai életre való felkészültség. In: Báthory Zoltán – Falus Iván (szerk.): *Pedagógiai Lexikon*. (2. kötet.) Keraban Könyvkiadó: Budapest.
- Podráczky Judit (2015): A kisgyermeknevelés jelentősége, helyzete és perspektívái. In: Podráczky Judit (szerk.): *Szemelvények a kisgyermeknevelés köréből 1.* Dombóvári Szecsox Nyomda Kft.: Podráczky Judit, 57–81. 2021. 12. 27-i megtekintés, http://palyazatok.ke.hu/tartalom/csatolt/tamop/412B213/kiadványok/szemelvények_a_kisgyermeknevelés_köréből_1.pdf
- Szabó Mária (2005): Az iskolai kezdő szakasz helyzetének feltárása. In: *Új Pedagógiai Szemle*. **8.** 3. sz. 80–97. 2021. 12. 27-i megtekintés, <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00090/2005-03-oy-Szabo-Iskolai.html>
- Vojnitsné Kereszty Zsuzsanna – Zilahiné Gál Katalin (2008): *Az óvoda-iskola átmenet problémái különös tekintettel a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekekre*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság: Budapest.